

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Anna Kunertová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vývoj státního znaku Československé a České republiky od roku 1990

Development of the Coat-of-arms of Czechoslovakia and the Czech Republic
from 1990

Anna Kunertová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Anglický jazyk– Základy společenských věd se zaměřením na
vzdělávání

2017

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vývoj státního znaku Československé a České republiky od roku 1990 vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8. prosince 2017

Anna Kunertová

.....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Prof. PhDr. Janu Županičovi, Ph.D. za jeho cenné a nenahraditelné rady, připomínky a podněty při vedení této práce, stejně jako za trpělivost co se odpovědí na mé nikdy nekončící dotazy týče. Mé srdečné poděkování si zaslouží i Mgr. Jitka Karlíková a to sice za bedlivý dohled nad celým kreativním procesem tvoření práce. V neposlední řadě bych moc ráda poděkovala svým rodičům za neustávající podporu po celou dobu mého studia.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je zmapovat politickou situaci v Československé republice roku 1989, shrnout rozdíly spojené se zvolením Václava Havla prezidentem a popsat neshody doprovázející oficiální název nově vytvořeného státního uspořádání, veřejnosti známé pod pojmem „pomlčková válka“. Věnuje se jak formálním změnám, spojeným se změnou starého státního znaku na nový, tak i sporům mezi českými a slovenskými elitami, právě na podobu státních symbolů obou republik vzniklé federace. Zaznamená ustanovení Heraldické komise z roku 1990 a její rozhodnutí vedoucí ke stvoření nového státního znaku. Práce má za cíl vystihnout sociální i politické faktory, které se odrážejí ve státním znaku a vyjádří se i k jeho možné podobě do budoucnosti.

Klíčová slova

Československo, Česká republika, státní znak, vývoj

Annotation

This bachelor thesis focuses mainly on the national coat-of-arms of the Czech Republic and the development of its appearance from 1989 until today. It explores the origin of the symbols used in the national emblem of the Czech Republic and their modifications throughout the changes in state systems. A significant part of the thesis is dedicated to the conclusions decided on a conference in February of 1990. The ending part is concerned with the contemporary look of both small and big state emblems.

Key words

Czechoslovakia, the Czech republic, coat-of-arms, development

Úvod	5
Struktura práce a zdroje	6
1. Problematika znaku z roku 1960.....	8
Návrat ke znaku z roku 1920?	12
2. Revoluční rok 1989	14
Volba prezidenta Havla	15
Prezidentův návrh na změnu názvu republiky	16
Pomlčková válka	18
3. Vznik znakové komise - návrh Milana Hlinomaze	21
Problematika autorství státních znaků.....	23
Zastoupení jednotlivých zemských znaků.....	24
Prohřešky vůči heraldické správnosti a budoucí podoba znaků.....	25
4. Expertní porada 5. února 1990	27
Průběh jednání.....	28
Východiska porady expertní komise	36
Připomínky k návrhu českých státních symbolů.....	37
5. Vývoj státního znaku od roku 1990 do současnosti.....	38
Rozpad Československé federativní republiky	38
Velký a malý státní znak České republiky	40
Závěr	42
Prameny a literatura	44

Úvod

Symboły, ať už se jedná o jakékoliv, doprovázejí lidstvo od jeho počátku. Lidská snaha zjednodušovat věci a činit je tak rozeznatelnými pro všechny bez rozdílu totiž velmi usnadňuje život. Nelze samozřejmě hovořit o stejné podobě, kterou nabývají v dnešním významu slova. Ač byly symboly i v dávné minulosti univerzálně rozpoznávány, dnešní člověk by s největší pravděpodobností nepochopil jejich význam, alespoň ne v tehdejší pojetí. Symboly brzy přestaly zastupovat jen věci, ale staly se reprezentativními znaky i pro národy. Možná i proto, že byly vytvořeny nahodile a bez jakýchkoliv pravidel se snadno ztratily z podvědomí lidí. Pro jejich nepříliš dlouhé trvání bylo nutné vytvořit systematizaci, která do budoucna pomůže zachovat jejich aktuálnost a kredibilitu. Tato nutnost symboly nejen tvořit, ale i logicky uspořádat a vytvářet souvislosti mezi jejich podobou a významem, dává vzniknout heraldice.

Vedle heraldiky ovšem existují i jiné symboly - ty, které postrádají vnitřní organizaci a pojmový aparát. Vyskytují se všude okolo nás, díky čemuž se dostávají do podvědomí i bez nutnosti znát jejich explicitní význam. Snad téměř každý si spojí kříž s křesťanstvím, aniž by se kdy věnoval jeho studiu. I lidé neznalí historie si dozajista hákový kříž asociují s nacistickým Německem. Literatura překypuje symboly, ať už si je jednotliví autoři tvoří sami, nebo se jedná o symbolismus široce používaný. I barvy v sobě nesou symbolický význam.

Vrátíme-li se zpět k heraldice, jedná se o jednu z pomocných věd historických. Vzhledem k tomu, že se jedná o společenskovědní obor, je více než jasné, že podoba státních symbolů bude ovlivněna aktuální společenskou situací. Ovlivněna, ovšem ne do takové míry, aby režim připustil svou akcentaci v aktuálním státním znaku. Vzhledem k tomu, že v Československu právě k tomuto odrazu došlo, vyvstává velké množství otázek ohledně jeho heraldické, stejně jako politické správnosti. Právě těmito otázkami se bude zabývat tato bakalářská práce.

Struktura práce a zdroje

Práce je vedle úvodu rozdělena na pět částí a je vedena chronologicky. První část je věnovaná roku 1989 – specifickěji předrevolučním událostem tohoto roku. Zabývá se problematikou státního znaku z roku 1960, který byl příkladem nevhodného využití snahy odrazit režim na státním symbolu. Dále jsou v ní detailně probrány důvody, proč nemohl být realizován návrat k předešlému státnímu znaku, tj. ke znaku z roku 1920. Druhá část setrvá ve stejném roce, ale více se soustředí na události spojené s revolucí a změnou režimu. Detailněji se zabývá prezidentovým návrhem na změnu státních symbolů, stejně jako názvů republik. Třetí úsek bakalářské práce je věnován návrhu historika Milana Hlinomaze z 18. ledna 1990 ohledně budoucí možné podoby státního znaku, stejně jako jeho snahy svolat skupinu odborníků k tvorbě státního znaku nového. Hlinomaz rovněž ve svém návrhu popisuje chyby a prohřešky, kterých se dopustili tvůrci státních znaků předešlých. Čtvrtá část se bude věnovat realizaci Hlinomazova návrhu – schůzi historiků a heraldiků konané 5. února 1990 za účelem tvorby nového státního znaku. Detailně rozebere pohnutky, podněty a výsledky této odbornické debaty. V závěrečné, páté kapitole, budu věnovat pozornost federativnímu znaku, na kterém se odborníci usnesli. Kapitola bude zároveň věnována rozpadu Československé republiky a jeho dopadu na podobu státního znaku České republiky.

Neopomenutelnou část literatury, o níž se tato bakalářská práce opírá, tvoří primární prameny z Archivu Poslanecké Sněmovny ČR. Především se jedná o zápis z jednání heraldické komise, ale i jiné důležité archiválie nezbytné při pátrání po historicky důležitých skutečnostech relevantních pro existenci daných státních znaků. Ve čtvrté a páté kapitole bude vycházet téměř výhradně z archivních materiálů z toho důvodu, že pro daná témata neexistuje jiný dostatečně informativní zdroj než právě ony. Kromě zmíněných archivních materiálů jsou dalšími publikacemi povětšinou obecné heraldické encyklopedie nebo publikace zabývající se heraldikou a vývojem státních znaků. Zmínit lze například Viktora Palivce a jeho publikaci *Heraldická symbolika*, nebo Milana Bubna a jeho *Heraldický slovník*. Historický vývoj Českého státu a informace o Sametové revoluci jsou čerpány především z knihy Jiřího Suka nesoucí příhodné jméno *Labyrintem revoluce*. Důležitým zdrojem je rovněž *Československá státní a vojenská symbolika* Zbyška Svobody. Stěžejním autorem

především pro třetí kapitolu, nicméně i pro celou práci, je Milan Hlinomaz. Jedná se o jeho článek publikovaný ve Sborníku archivních prací, Vývoj československé státní symboliky v letech 1918-1990, který je shrnutím veškerých heraldických i společenských změn Československa v daných letech. Dalším zdrojem doplňujícím informace především historického rázu jsou internetové články pojednávající o historii a politických událostech v České i Slovenské republice.

1. Problematika znaku z roku 1960

Roku 1989, ještě předtím než se republika ocitla na prahu ožehavé politické situace spojené s revolucí, byl v platnosti státní znak Československé socialistické republiky přijatý 17. listopadu 1960. V Ústavě byl tento znak popsán následovně: „Státní znak Československé socialistické republiky tvoří červený štít tvaru husitské pavězy s pěticípou hvězdou v horní části, na kterém je bílý dvouocasý lev nesoucí na hrudi červený štítek s modrou siluetou Kriváně a vatrou zlaté barvy. Kresba znaku je zlatá.“¹ Veřejnost novou podobu znaku nepřijala příliš vřele. Stalo se tak, aniž by si lidé byli nutně vědomi faktu, že hned v několika bodech odporuje základním heraldickým pravidlům – z laického pohledu většině vadilo nahrazení zlaté koruny pěticípou hvězdou a nahrazení tradičního symbolu Slovenska novým, uměle vytvořeným.

Namísto francouzského štítu, dosud používaného pro znak Československa, byl lev položený na husitskou pavězu. Ta ale není štítem heraldickým, ač na sobě může mít umístěné heraldické figury – používala se pouze jako štít kryjící rytířovo tělo, nemá žádný vztah k osobě nositele a v tomto konkrétním znaku nese ideologický podtext.² Zároveň byla použita kvůli svému tvaru, který se na rozdíl od štítu španělského, hodil pro umístění zlaté hvězdy nad hlavu lva.³ Spojování pavězy pouze s husity je ovšem historicky nesprávné; vztahuje se k alespoň drobné české heraldické tradici, protože ač byla spojována pouze s právě již zmíněnými husity, v 15. století byla značně rozšířeným štítem i mezi jinými evropskými armádami. Položení československého znaku na pavězu jej také z heraldiky posunuje spíše do emblematiky⁴, která se zabývá znameními, spojenými do alegorických, nebo jinotajných celků.⁵

Dvouocasý lev, tradiční český státní symbol, si zachoval svou pozici ve výskoku a s vyplazeným jazykem. Tentokrát ale ztratil svou zlatou korunu, kterou lze například

---

¹ PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Ústavní zákon. č. 110 ze dne 11. července 1960 o státních symbolech Československé socialistické republiky*. [online]. [cit. 2017-05-24]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html.

² BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: [světská a církevní titulatura a reálie]*. 2. rozšř. vyd. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-31-1. s. 317.

³ HERALDICKÝ SLOVNÍK VELEBNÝ. *Heraldický slovník* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.velebný.cz/heraldicky-slovník>.

⁴ HLINOMAZ, Milan. *Vývoj československé státní symboliky v letech 1918-1990*. In: *Sborník archivních prací*. s. 120.

⁵ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 3. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 138.

interpretovat jako insignii panovnické moci, symbolizující suverenitu státu.⁶ Místo nad hlavou lva bylo vyplněno pěticípou rudou hvězdou. Ona samotná odporuje heraldickým zvyklostem hned v několika bodech – ač zlatě orámovaná, červená hvězda leží na červeném podkladu, což se neshoduje se základním pravidlem, že barva nesmí přijít na barvu, kvůli zřetelnosti.⁷ Zatímco hvězda typicky znamená zdraví, nový život, slávu a dobré skutky, rudá pěticípá hvězda zobrazuje člověka, jeho hlavu a čtyři končetiny; „...znamená tedy lidskou vládu z vůle lidu, sjednocení proletářů.“⁸ Právě tento význam je dalším z důvodů, proč byla hvězda ve státním znaku veřejností odmítána. Nejenže neměla k tradici českého státu žádný vztah, jenž by ospravedlnil její umístění, ale navíc odkazovala na vlajku SSSR s totožnou rudou zlatě orámovanou hvězdou, a tedy nesla silný ideologický podtext. Zobrazovala tzv. „proletariáský internacionalismus“⁹, což je další z důvodů, proč by na státním znaku neměla být umístěna. Navíc by jakákoliv ideologizace, a tím spíše tradičního symbolu, neměla mít v heraldice místo¹⁰, protože státní symboly jsou projevem vnější suverenity státu.¹¹

Český lev na hrudi nese červený štítek s modrou siluetou Kriváně a vatrou zlaté barvy. I kresba celého znaku je zlatá. V případě vetry se jedná o uměle vytvořený znak odkazující na Slovenské národní povstání v roce 1944, korespondující s doporučením vytvoření nového slovenského národního znaku. Plamínkům, kterými vatra hoří, však není připsán pražádný heraldický význam¹²; mají symbolizovat vatru hořící na vrcholku hory. Nahrazuje tak trojvrší (Tatry, Fatru a Mátru) s dvojitým stříbrným křížem, které bylo doposud pro znak Slovenska typické, a to od revolučního roku 1848 – 1849.¹³

---

⁶ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: [světská a církevní titulatura a realie]*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-31-1. s. 317.

⁷ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: [světská a církevní titulatura a realie]*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-31-1. s. 16.

⁸ PALIVEC, Viktor. *Heraldická symbolika*. 1. vydání. Praha: Genealogická a heraldická společnost, 1978. s. 43.

⁹ SVOBODA, Zbyšek. *Československá státní a vojenská symbolika*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991. ISBN 80-85469-03-0. s. 52.

¹⁰ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. s. 124.

¹¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – V. volební období (1986 – 1990), *Návrh prezidenta ČSSR na vydání ústavního zákona o změně názvu ČSSR a o státních symbolech Republiky Česko-slovenské*. s. 5.

¹² Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – V. volební období (1986 – 1990), *Návrh prezidenta ČSSR na vydání ústavního zákona o změně názvu ČSSR a o státních symbolech Republiky Česko-slovenské*. s. 5.

¹³ ČESKÁ TELEVIZE. *Revoluční rok 1848*. [online]. 2009 [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1144928-revolucni-rok-1848>.

Dvojkříž odkazuje ke křesťanské tradici a k tradici Cyrila a Metoděje, kteří na území Velké Moravy křesťanství rozšířili.¹⁴ Původní trojvrší je potom v heraldice vykládáno jako symbol hmotného majetku a přichylnosti k rodné zemi, stejně jako zemědělské píce.¹⁵

Ze všech uvedených důvodů byly proti znaku vznášeny nejrůznější výhrady, především státoprávní, historické, heraldické, ale i estetické. Všeobecné mínění bylo více než nakloněno nutnosti znak co nejdříve změnit, protože neodpovídal pravidlům a byl proto rovněž považován za nedůstojný. Jedním z faktů, který vedl k uznání znaku za nevhodný, by mohl být fakt, že autorem znaku byl Milan Hegar. Ač výtvarně vzdělaný – grafik a proslulý tvůrce známek – neměl dostatečné heraldické znalosti na to, aby se jimi mohl při sestavování znaku řídit.¹⁶ Kromě jiného měl znak rovněž symbolizovat „dobudování socialismu v Československu.“¹⁷ Podle mnohých se však nejednalo o znak, ale spíše o emblém, o pouhou akcentaci ideologického hlediska a politické situace. Většina doposud používaných symbolů byla nahrazena jinými a kromě zachování barev tak na státním znaku zůstal v téměř nezměněné podobě jen dvouocasý lev.

Kritika znaku odjinud než ze strany veřejnosti přišla na přelomu let 1968 a 1969, kdy se státní uspořádání měnilo na federaci a existovala tedy všeobecně rozšířená představa o tom, že je novému celku nutno uzpůsobit podobu znaku. Do odborné diskuze, vedené především v tisku, se zapojili nejen odborní výtvarníci, ale i heraldici – ve všeobecném mínění převládal názor, že znak by měl zůstat polcený. V jedné polovině by potom byl umístěn národní znak Čech, ve druhém tradiční národní Slovenský znak, o který bylo (ke značné nevoli Slovenských obyvatel) znakem z roku 1960 připraveno.¹⁸ Národní znaky potom byly voleny proto, že federace jako státní uspořádání je budována na národnostním principu. Federace doslova znamená „...svaz

---

¹⁴ ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Štátny znak*. [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.vlada.gov.sk/statny-znak/>.

¹⁵ PALIVEC, Viktor. *Heraldická symbolika*. 1. vydání. Praha: Genealogická a heraldická společnost, 1978. ISBN s. 81.

¹⁶ FISHER, Rudolf. Milan Hegar – mezi známkou a plakátem. [online]. 30. 6. 2008. [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://www.infofila.cz/zpravodaj-4-2007-milan-hegar-mezi-znamkou-knihou-a-r-11-c-2867>.

¹⁷ VYKOUPILO, Libor. *Ecce homo – nový znak Československé socialistické republiky*. [online]. 11. 6. 2010. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/ecce-homo-novy-znak-ceskoslovenske-socialisticke-republiky--757008?print=1.

¹⁸ HLINOMAZ, Milan. *Vývoj československé státní symboliky v letech 1918-1990*. In: *Sborník archivních prací*. s. 124.

států, které se dělí o moc s ústřední vládou (ve federálním státě je zpravidla jednotná armáda, zahraniční politika, měna atp.“¹⁹ Heraldici z obou zemí měli ovšem různorodé názory; zatímco čeští heraldici souhlasili s tím, že český lev by mohl být otočen ke slovenskému trojvrší čelem, nikoli zády, slovenští měli pocit, že takto na slovenský znak útočí a proto bylo rozhodnuto ponechat lva v jeho tradiční poloze.²⁰

V roce 1969 byly nakonec ustanoveny dvě – Česká a Slovenská – heraldické komise, které měly o vývoji státních symbolů nadále rozhodovat. Česká se skládala z profesora Jindřicha Šebánka, akademika Václava Vojtíška (který se již na tvoření státního znaku podílel), PhDr. Zdeňka Fialy, profesora Václava Vaněčka, PhDr. Josefa Janáčka a výtvarníka docenta Soukupa. Návrhy byly podány celkem tři – jeden z nich byl solitérní český lev umístěný na štítě, přičemž moravská a slezská orlice by fungovaly jako štítonoši. Další z nich popisoval českého lva, majícího na hrudi štítek – polcenou moravskoslezskou orlici; totožný návrh podal Václav Vojtíšek již při vyjednáváním roku 1938. Posledním z návrhů, opět V. Vojtíška, byl český lev, držící v tlapách znak s polcenou moravskoslezskou orlicí; zde se autor inspiroval emblémem Marie Terezie, kde „český lev držel v tlapách oválnou kartuš s uherským znakem dvouramenného kříže.“²¹ Vzhledem k tomu, že v takto stanovené, ač „heraldické“ komisi byl fakticky heraldik pouze jeden (V. Vojtíšek), se její návrhy nesetkaly s úspěchem a žádný z nich proto podobu znaku nezměnil; možná proto, že jeho návrhy byly považovány za emblémy, nikoli znaky.

Slovenská komise byla složena následovně – PhDr. Július Mesároš, profesor Karol Rebro, profesor Milan Vároš, docent PhDr. Peter Ratkoš a docent PhDr. Jozef Novák. Komise se jednoslovně shodla na tradičním slovenském národním znaku – trojvrší s dvouramenným křížem.²²

V roce 1969 má ovšem počátek český čtvrcený znak, mající v prvním a čtvrtém poli českého lva, ve druhém poli moravskou a ve třetím slezskou orlici. Tento znak

---

¹⁹ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 3. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 168.

²⁰ HLINOMAZ, Milan. *Vývoj československé státní symboliky v letech 1918-1990*. In: *Sborník archivních prací*. s. 125.

²¹ HLINOMAZ, Milan. *Vývoj československé státní symboliky v letech 1918-1990*. In: *Sborník archivních prací*. s. 126.

²² Tamtéž

vycházel z touhy moravského obyvatelstva mít ve státním znaku vlastní zastoupení, protože český lev dle jejich přesvědčení není dostatečnou reprezentací celé země.²³

Návrat ke znaku z roku 1920?

Pro celkovou neakceptaci znaku z roku 1960 bylo nutné navrhnout a zvolit státní znak nový. Jednou z alternativ se mohl zdát návrat ke státnímu znaku předešlému, tj. ke střednímu znaku z roku 1920. Ten nebyl možný; znak bezmála 60 let starý totiž zdaleka nevyjadřoval historickou, ani státní skutečnost Čechů ani Slováků. Změna státního uspořádání samozřejmě znamenala i nutnou změnu státního znaku, která s sebou přinesla hned dalších několik problémů. Již zmíněný znak se skládal ze znaků všech územních celků Československé republiky. Tvořily ho dva štíty – přední a zadní. Na srdečním, neboli předním štítu byl znak český; „...tradiční dvouocasý lev ve skoku, vpravo hledící, úst rozžhavených, s jazykem vyplazitým, drápy a čelenkou, vše zlaté barvy. Zadní štít jest čtvrcený. V jeho horním pravém poli jest znak slovenský: na červeném štítě tři modré vrchy, z nichž na prostředním vyšším vztyčen jest stříbrný kříž patriarší. V levém horním poli znak Podkarpatské Rusi: štít na zděl rozdělený, v pravém, modrém poli tři zlatá břevna, v levém, stříbrném poli stojící červený medvěd v pravo hledící. V pravém spodním poli znak moravský: na modrém štítě v pravo hledící orlice s čelenkou, stříbrně a červeně šachovaná. V levém spodním poli znak slezský: na zlatém štítě v pravo hledící černá orlice s čelenkou v červené zbroji se stříbrnou pružinou na prsou, zakončenou jetelovými trojlístky a uprostřed zdobenou křížkem.“²⁴

Vzhledem k tomu, že Československo se v roce 1960 již skládalo pouze z českých zemí a Slovenska, byl tento státní znak archaický a nevztahoval se plně ke skutečnosti, již bylo třeba reflektovat i heraldicky. Zároveň je tento znak nerozlučně spjatý

---

²³ HLINOMAZ, Milan. *Vývoj československé státní symboliky v letech 1918-1990*. In: *Sborník archivních prací*. s. 126.

²⁴ VOJTÍŠEK, Václav. *Naše státní znaky (staré a nynější)*. Praha: „Vesmír“, nakladatelská a vydavatelská společnost. 1921. s. 90.

se samotným principem jednotného československého národa²⁵, a proto bylo nutné využít možnosti vytvořit nový státní znak.²⁶

---

²⁵ SVOBODA, Zbyšek. *Československá státní a vojenská symbolika*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991. ISBN 80-85469-03-0. s. 58.

²⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – V. volební období (1986 – 1990). *Návrh prezidenta ČSSR na vydání ústavního zákona o změně názvu ČSSR a o státních symbolech Republiky Česko-Slovenské*. s. 5.

2. Revoluční rok 1989

Státní znak s kontroverzní hvězdou, která nahradila tradiční zlatou korunu nad hlavou českého lva, byl v platnosti v letech 1960 – 1990. Udržel se tak na svém místě i přes snahy laické i odborné, o jeho nahrazení znakem vhodnějším. To přinesla až změna režimu, jejíž předzvěstí byla revoluce v roce 1989. K takzvané Sametové revoluci ovšem vedla cesta napříč desetiletími komunismu. První společenské nepokoje vystoupily na povrch roku 1989, k příležitosti výročí sovětské intervence 21. srpna 1968.

Většina těchto demonstrací se konala během významných výročí – ať již zmíněné sovětské okupace, upálení Jana Palacha nebo vzniku republiky²⁷. Nutné je rovněž zmínit, že zatímco doposud se demonstrace odehrávaly na popud komunistické strany, v těchto případech tomu bylo jinak; protesty byly nelegální, a tedy neorganizované státem. Nejvýznamnější z takových, kterou lze bezpochyby zároveň považovat za začátek Sametové revoluce, se odehrála 17. listopadu roku 1989, na 50. výročí uzavření pražských vysokých škol nacisty. Skupina studentů čítající na 150 000 jednotlivců se sešla za účelem oslavy památky Jana Palacha, studenta zastřeleného roku 1939 německými nacisty.

Události listopadu roku 1989 byly poslední kapkou tolerance vůči komunistickému režimu. Noc krátce po té osudné dala vzniknout Občanskému fóru²⁸, jehož vedení se zhostil Václav Havel. OF bylo politickým hnutím, otevřeně odmítajícím komunistický režim a naopak snažícím se obnovit demokracii. OF byla na 27. listopadu vyhlášena generální stávka: „... s požadavkem na potrestání viníků policejního zásahu proti demonstrantům, odchod neschopných komunistických politiků a záruky občanských práv a svobod“²⁹. Iniciativa OF vedla ke změně Ústavy – konkrétně k odstranění vedoucí role komunistického režimu. Ve vládě ovšem představitelé

---

²⁷VLČEK, Tomáš: *Sametová revoluce 1989; listopad 1989 – některé události*. [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_11.php.

²⁸ Dále v textu uváděno pod zkratkou OF

²⁹ NĚMEC, Václav: *80. léta, Sametová revoluce*. [online]. [cit. 2017-28-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/80-leta-sametova-revoluce/>.

komunistické strany stále drželi většinu; podle jejich slov byl Havel nepřitelem režimu.³⁰

Volba prezidenta Havla

Zvolení Václava Havla prezidentem Československé republiky bylo bezpochyby událostí, ke které na pozadí komunistického režimu nevedla snadná cesta. Jeho volba byla o to kontroverznější, že Havel byl dlouholetým odpůrcem komunismu i jeho představitelů. Havlův celý život byl komunismem velice ovlivněn už proto, že se narodil do rodiny úzce spjaté s politikou. Proto mu roku 1951, po dokončení základní školy, nebylo režimem dovoleno pokračovat ve studiu. Musel si vybrat učební obor; obdobně tomu bylo s vysokou školou – ani tehdy mu komunismus neumožnil vybrat si tu, pro kterou by se sám rozhodl. Z režimových důvodů nakonec zvolil školu technickou³¹. V mládí se věnoval především profesi spisovatele, „...vyvrcholením jeho činnosti však bylo v lednu 1977 publikování Charty 77, textu, který propůjčil název i charakter hnutí protestující části československých občanů³²“, Zárveň byl Havel za své proti režimové postoje proti režimu třikrát uvězněn, což se brzy ukázalo být možnou, leč nakonec vyřešitelnou překážkou v jeho cestě k prezidentskému postu.

K volbě prezidenta došlo 29. prosince 1989 ve Vladislavském sále Pražského hradu, místě tradičním pro státně důležité momenty. Předseda tehdejší federální vlády Marián Čalfa, mluvčí z dnešního pohledu nepostradatelný pro vznik demokracie, vystoupil před všemi shromážděnými se svým proslovem, ve kterém popsal Václava Havla jako nejlepšího kandidáta na prezidenta Československa.³³ Shromážděným vyzdvihl vážnost aktuální situace při přechodu k demokracii. Rozhodnutí o tom, kdo bude prezidentem, je velmi závažným činem, a proto není nasnadě brát jej na lehkou váhu. Prezidentská funkce samotná je důležitou pravomocí i proto, že tento bude

---

³⁰17. LISTOPAD. *Sametová revoluce – krátký nástin událostí*. [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: <http://www.archiv.radio.cz/1989/17listopad/cesky.html>.

³¹HAVEL a kolektiv autorů. *Václav Havel: Životopis*. [online]. [cit. 2017-10-27]. Dostupné z: <http://www.vaclavhavel.cz/index.php?sec=1&id=1>

³²Tamtéž

³³ČESKÁ TELEVIZE. *Volba prezidenta ČSSR Václava Havla*. [video]. [online]. 1989. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10265474929-albertov-16-00/20957223343/3570-volba-prezidenta-cssr-vaclava-havla/>.

společným reprezentantem obou zemí³⁴. Vědom si potřebnosti možné změny do Havla vložil veškeré své naděje, které ve svém proslovu dokládal příklady. Havel je podle něj člověk mravně zásadový, stojící za svými názory i přes případnou persekuci, zároveň

je „... nejvýznamnější představitel zápasu o mravnost demokratické politiky,“³⁵. Projev Čalfa zakončil tím, že Havel je bezpochyby „občan naší země s největší mezinárodní autoritou“³⁶.

Po Čalfově proslovu se hlasování samotného zhostil Alexandr Dubček. Ke zvolení prezidenta bylo potřeba alespoň tři pětina hlasů všech přítomných – členů Sněmovny lidu, a Sněmovny národů - z České i Slovenské socialistické republiky³⁷. Ti všichni se k návrhu vyjádřili kladně, a tak byl Václav Havel zvolen prezidentem Československé socialistické republiky.

Dalším důležitým bodem, tentokrát roku 1990, byl prezidentský novoroční projev. Ten Havlův byl zaměřený na pravdu – jak sám řekl, nehodlá slibovat nemožné, ani bájit nepravdy, ač si je vědom, že takový projev by mohl být přijat daleko vřeleji než holá pravda. Havel v projevu dále přednesl, že totalitní režim je věcí, na které spolupracovali všichni ti, kteří s ním tiše souhlasili. O státním znaku nové federace prozatím v projevu nepadla ani zmínka, nicméně se Havel zavázal přistupovat k oběma národům totožně, bez rozdílu – dokonce výslovně vyjádřil slovenským bratrům podporu a slíbil, že nedovolí, aby jejich práva byla jakkoliv utlačována.³⁸

Prezidentův návrh na změnu názvu republiky

Krátce po svém zvolení, hned 22. ledna 1990 roku, napsal nový prezident důvodovou zprávu věnující se změně názvu republiky a zároveň nově vzniklého státního znaku, stejně jako ostatních státních symbolů. Ve svém návrhu odkazoval na rok 1960 a znak z té doby, na který byly ovšem vznášeny výhrady historické, heraldické i estetické, a proto jednoznačně není vhodné se k tomuto vracet. Havel se ohrazoval tím, že státní znak je projevem vnější suverenity státu „... má svým výtvarným a heraldický

---

³⁴ Tamtéž

³⁵ ČESKÁ TELEVIZE. *Volba prezidenta ČSSR Václava Havla*. [video]. [online]. 1989. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10265474929-albertov-16-00/20957223343/3570-volba-prezidenta-cssr-vaclava-havla/>.

³⁶ Tamtéž

³⁷ Tamtéž

³⁸ HAVEL, Václav: *Novoroční projev*. [online]. 1990. [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=327_projevy.html&typ=HTML.

řešením ztělesňovat samu existenci státu, jeho historii, územní vývoj, státoprávní povahu, společenské uspořádání a další závažné skutečnosti.“³⁹

Nový prezident dále ve svém návrhu popisoval chyby, kterých se dopustili tvůrci a neznalci heraldických pravidel na znaku Československé socialistické republiky a vytýkal jim, že akcentace ideologie ve státním znaku je zcela nepřijatelná.⁴⁰ Navrátit se k předešlému státnímu znaku z roku 1920 bylo nicméně nemožné, jak již bylo řečeno výše – znak nebyl aktuální a nezobrazoval to, co je nutné v současné situaci zobrazit.

Tato situace dala jedinečnou příležitost k tvorbě státního znaku nového, vhodného pro popsání současné situace ve federaci. Havel předpokládal vznik celkem tří státních znaků – dvou malých pro každou republiku a jednoho společného, federativního. Pro Česko v návrhu navrhoval jeho nejtradičnější znak – dvouocasého lva na červeném poli, tentokrát opět s korunkou namísto kontroverzní a negativně přijímané zlatě rámované červené hvězdy. Slovensku by se potom podle něj měl vrátit znak úzce zakotvený v historii, tj. dvouramenný kříž na trojvrší. Federativní znak by se podle prezidenta měl položit na štít čtvrcený, „...který má v heraldice dávnou tradici a vyjadřuje rovnoprávný a přátelský vztah obou našich národů.“⁴¹ Takovým způsobem dělený štít rovněž nabízí rovnovážnou kompozici, která zabraňuje grafickému upřednostnění jedné země na úkor druhé – v prvním a čtvrtém poli je vyobrazen český lev, ve druhém a třetím trojvrší s dvouramenným křížem umístěné na prostředním z vrchů. Dále prezident Havel ve svém návrhu vyjádřil potřebu změnit název země. Nynější název „Československá socialistická republika“ nahradí Československá republika“ (neboli, jak Havel rozepsal, „Republika Česká a Slovenská“), jako odraz změny režimu – z totalitního na demokracii.

Původně tento návrh předložil již 15. ledna toho roku, byl ale nucen jej pozměnit, především proto, že jím navržené podoby státních znaků nebyly akceptovány. Havel tedy nakonec navrhl podobu pouze znaku federálního. Název měl přesto i nadále znít „Republika česko-slovenská.“ Podle Václava Havla toto bylo tím nejlepším kompromisem vyjadřujícím koexistenci české a slovenské země spojené do jedné

---

³⁹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – V. volební období (1986 – 1990), *Návrh prezidenta ČSSR na vydání ústavního zákona o změně názvu ČSSR a o státních symbolech Republiky Česko-slovenské*. s. 5.

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – V. volební období (1986 – 1990), *Návrh prezidenta ČSSR na vydání ústavního zákona o změně názvu ČSSR a o státních symbolech Republiky Česko-slovenské*. s. 5.

republiky. Během sepisování svého návrhu však mohl prezident Havel jen těžko tušit, jaký chaos jeho schvalování povolaným způsobí.

Pomlčková válka

Vyostřený vztah mezi Českou republikou a Slovenskou republikou, započatý změnou federace ve společnou republiku, a tudíž i její název, vyústil v takzvanou pomlčkovou válku. Původ tohoto konfliktu leží v návrhu prezidenta Havla - vyjmout z názvu obou zemí slovo „socialistická“. Tato část návrhu byla přijata vřele, nicméně s sebou přinesla i obšírnou nutnost spojit názvy obou republik do jednoho. A v tuto chvíli se klíčovým vyjádřením vztahu mezi Čechy a Slováky stala pomlčka, zdánlivě obyčejné typografické znaménko.⁴²

Ustanovení názvu však předcházely parlamentní rozbroje – slovenská strana se dokonce domnívala, že za „spiknutí“ nestojí nikdo jiný než prezident Havel, toho času hospitalizován v nemocnici. 29. března na schůzi Federálního shromáždění vyvstala nutnost odhlasovat nový název, přičemž navrhované byly dvě možnosti: Republika česko-slovenská a Československá federativní republika. Za oběma návrhy pravděpodobně stál prezident Havel.⁴³ Návrh předložený prezidentem 15. března nebyl schválen, a proto se Havel pokusil znovu navrhnout projednání změny názvu státu, stejně jako státních symbolů – z obou problematik měly státní symboly znatelně větší šanci na úspěšné odhlasování. Problémem ovšem bylo, že ČNR „dosud nepřijala české státní symboly v novém výtvarném pojetí a bylo nutné počkat na její rozhodnutí.“⁴⁴ Na povrch vystoupily další dva návrhy, Československá republika – název, který byl slovenskými představiteli okamžitě odmítnut a Československá federativní republika⁴⁵ – označení předložené skupinou odpůrců spojení mezi názvy republik. Na výběr tedy zůstávala Republika česko-slovenská a Československá federativní republika. Situace se dostala tak daleko, že v úvahu přišel dvojí název státu. Pro českou

---

⁴² PODZIMKOVÁ, Dina: *Pomlčková válka: když spojovník rozděluje*. 2007. [online]. [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/historie/15-let-od-rozpadu-csfr/pomlckova-valka-kdyz-spojovnik-rozdeluje_21158.html.

⁴³ SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: PROSTOR. 2003. ISBN 978-80-7260-219-3. s. 353.

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: PROSTOR. 2003. ISBN 978-80-7260-219-3. s. 354.

stranu to byla Československá federativní republika, pro slovenskou Česko-slovenská federatívna republika.

Havlův návrh ke změně názvu státu byl skutečně přijat ještě téhož dne, přičemž zvolený název byl tedy kompromisně dvojitý – v české verzi Československá federativní republika, ve slovenské potom Československá federatívna republika. Tento kompromis se nicméně nezamlouval většině slovenského obyvatelstva⁴⁶. Hlavním důvodem k nesouhlasu s novým názvem byl fakt, že slovenské části obyvatelstva nepřipadala pozice Slovenské federativní republiky dostatečně výrazná, což by mohlo vést k mylnému považování Slovenska za neautonomní. Nespokojenost byla natolik hmatatelná, že pouhou hodinu po schválení změny názvu státu se v Bratislavě před budovou Slovenské národní rady shromáždila skupina povstalců, kteří se dožadovali „pomlčky“ a „velkého S v obou názvech (Česko-Slovenská federativní republika, Česko-Slovenská federatívna republika).“⁴⁷ Tito považovali hlas poslanců Federálního shromáždění za zradu.⁴⁸ Je možné, že jedním z důvodů odmítání nového názvu byl lednový projev prezidenta Havla, ve kterém se mimo jiné vyjadřoval k problematice soudržnosti dvou různých národů: „... cítím po trpkých zkušenostech, které měli Slováci v minulosti, zvláštní povinnost bdít nad tím, aby byly respektovány všechny zájmy slovenského národa...“⁴⁹ Slovenská část populace v této situaci mohla mít pocit, že její zájmy příliš respektovány nejsou, protože jako v případě dřívějšího jednání o podobě státního znaku byly Čechy upřednostněny na úkor právě jejich země.

30. března téhož roku před slovenským parlamentem opět probíhaly demonstrace – slovenské předsednictvo bylo tímto odporem vůči nově schválenému názvu nuceno jej změnit s odůvodněním, že „neodpovídá vůli a přání občanů Slovenské republiky.“⁵⁰

Tento návrh byl nakonec schválen; neměl ovšem dlouhého trvání, protože 19. dubna se název změnil na shodný: Česká a Slovenská Federativní Republika,

---

⁴⁶ SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. PROSTOR, Praha 2003. ISBN 978-80-7260-219-3. s. 351.

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ HAVEL, Václav: *Novoroční projev*. 1990. [online]. [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=327_projevy.html&typ=HTML.

⁵⁰ SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. PROSTOR, Praha 2003. ISBN 978-80-7260-219-3. s. 352.

zkráceně ČSFR. Tato politicky vyhrocená situace vedla k neustálému prohlubování
ýnárodních pří, které vyřešilo až rozdělení republik v roce 1992.

3. Vznik znakové komise - návrh Milana Hlinomaze

Dne 18. ledna 1990 předložil Milan Hlinomaz, odborný archivář Státního ústředního archivu v Praze,⁵¹ návrh na složení expertní komise, která by měla dohlédnout na dodržení heraldicky správné stránky nového státního znaku. Jednou z Hlinomazových pohnutek k sepsání návrhu mohl být fakt, že problematice státních symbolů nebyla v minulosti věnována dostatečně odborná pozornost, což mohlo vést k chybám při jejich vytváření.

Dle autora bylo nutné nejprve shrnout problematiku státních znaků a zároveň formulovat okruh málo častých otázek, stejně jako vytyčení správných cest k odpovědím vedoucím.⁵² Historikové, při objektivním hodnocení znaků, se podle něj dopouští několika chyb – soustředí se na starší období na úkor toho novějšího, které je stejně, ne-li více podstatné. Zároveň tak snadno sklouznou k romantizujícím představám, namísto mapování historického vývoje. Podle Hlinomaze byl nejvíce problematickým znakem ten z roku 1960.

Jeho kritika byla zcela oprávněná, nicméně často jednostranná, nebo přehlížející chyby jiné, než ty často zmiňované (jako příklad lze uvést hvězdu nahrazující korunu, nebo uměle vytvořený znak Slovenska). Tento znak prodělal zásadní změny – figury se změnily a byly redukovány, změnil se rovněž tvar štítu a byly vypuštěny „nárokové“⁵³ znaky. Spolu s těmito otázkami vyvstává i otázka skutečného autorství znaku.⁵⁴

Současný státní znak podle Hlinomaze „zachoval hlavní heraldickou figuru i dvě původní české národní barvy,“⁵⁵ zlatá korunka nad lví hlavou je pozůstatkem původní zlaté zbroje. Zlatá kontura figury lva, zároveň pěticípé hvězdy a slovenského srdečního

---

⁵¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 371.

⁵² Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 372.

⁵³ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 373.

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ Tamtéž

štítu je dalším heraldickým prohřeškem – nekladení kovu na kov a barvy na barvu.⁵⁶ Podle autora lze rovněž vytknout zlato štítonošům, neboli lvům, na velkém státním znaku z roku 1920. Šlo o porušení tradiční české zvyklosti, tedy stříbrné tinktury lvů.

Slovenským znakem je klasické trojvrší s patriarším křížem, který Hlinomaz interpretoval jako úpravu „...starého uherského státního znaku, kde byla vypuštěna zlatá korunka u paty kříže a změněno zelené trojvrší na modré k dosažení slovenské trikolory.“⁵⁷

Podle Milana Hlinomaze je dalším prohřeškem na poli heraldiky zneužívání symboliky, například pro kolaborantské účely. Čeští fašisté se hlásili k takzvané „svatováclavské orlici“,“⁵⁸ která podle nich byla symbolem optimálního soužití Čechů s Němci, nicméně, jak autor vykládá, žil kníže Václav v době předheraldické, a proto nelze orlici takto interpretovat a dopouštět se chyb v hodnocení.

Ve slovenském znaku z roku 1960 byly rovněž porušeny původní barvy; zachovány byly jen červená barva pole a modrá v siluetě Kriváně. Stříbrný dvojitý kříž byl „vypuštěn a nahrazen zlatou partyzánskou vatrou symbolizující SNP jako vyvrcholení národně osvobozenického boje slovenského lidu.“⁵⁹ Zlatá nicméně neměla ve slovenském znaku místo – vyskytovala se jen na korunce u paty kříže v uherském státním znaku. U českého znaku se změnila jen stylizace hlavní figury - již několikrát zmiňovaná náhrada koruny za hvězdu – stejně jako tvar štítu, který, „...již není slohově podmíněn, ale stal se výrazem ideového záměru ve změnivších se politických podmínkách.“⁶⁰

Hlinomazovy teze ale nebyly obecně přijímány na slovenské straně. Bratislavský historik a heraldik prof. Jozef Nováka označil trojvrší za gotický ornament, který „měl podle dobového vkusu vyplnit volné místo znakového pole pod dvojitým

---

⁵⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 374.

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 376.

⁵⁹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 377.

⁶⁰ Tamtéž

křížem.⁶¹ Podle něj bylo zároveň jedním z projevů degradace heraldiky, do níž začaly pronikat naturalistické prvky.⁶² Trojvrší je rovněž často romantizováno a špatně interpretováno jako Tatra, Matra a Fatra – jedná se o obecnost, nikoli ideovou konkrétnost. Vzhledem k popisu slovenského znaku je český lev je pro Čechy „tradičně státním, územním i národním symbolem.“⁶³

Řada poznámek byla přednesena k otázce tvaru štítu. Pavéza nebyla jen husitským štítem, ale používala ji také vojska jiných evropských zemí. Podle Hlinomaze je však natolik spjata s husity, že právě tak vstoupila do podvědomí většiny. Přesto se, jak bylo zmíněno již dříve, k nošení heraldických figur nehodí, ač je její existence v české historii dostatečně opodstatněná. Zároveň pavéza oproti normálnímu štítu přesouvá znak z heraldiky spíše do emblematiky.⁶⁴ Heraldika, jakožto věda reflektující společnost, je ve svých změnách závislá na změnách společenskoekonomické formace,⁶⁵ a proto v roce 1960 byla důvodem společenské změny rovněž změna ústavy. V tomto roce došlo ke změně názvu státu zároveň jako k nucené změně státního znaku.

Problematický byl i slovenský štítek na prsou lva, u něhož roku 1960 (ostatně stejně jako v roce 1920) se zvolený typ odlišoval od typu hlavního štítu.⁶⁶ To vypovídá pouze o obsahu slovenského znaku, nikoliv jeho tvaru.

Problematika autorství státních znaků

Další problematika, jíž se Milan Hlinomaz ve své správě zabývá, je ta spojená s autorstvím státních znaků, protože je podle něj často blíže neadresovaný, ač relevantním tématem. Prozatímní znak ČSR platící od 19. května 1919 byl sice vytvořen znakovou komisí, za jeho „ideového“ autora je považován Jan Bedřich Novák,

---

⁶¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 377.

⁶² Tamtéž

⁶³ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 378.

⁶⁴ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 379.

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 380.

ale skutečným autorem výtvarného provedení je Jaroslav Kursa, rovněž autor české vlajky. Kursa také navrhl tři formy státních znaků ČSR přijaté ústavou z roku 1920. Autorem znaku z roku 1960 byl Milan Hegar.

Problémy s sebou přinesla i mediální diskuze o změně znaku v letech 1968 – 69, spojená s federalizací ČSSR. Často docházelo k nevědomému kopírování méně známých znaků z dřívějších let, za příklad lze podle Hlinomaze uvést návrhy znaků z let 1919 – 1920.⁶⁷ Hlinomaz dále píše, že v tomto případě se jedná o jednoznačné „podcenění využití archivního materiálu k této problematice“.⁶⁸ Ostatní návrhy podle něj neměly hodnotu proto, že při jejich tvoření nebyla brána na zřetel heraldická pravidla.

Zastoupení jednotlivých zemských znaků

Nejčastěji navrhovaným znakem, podle Hlinomaze, je polcený znak vhodně zobrazující federativní uspořádání. Na tomto názoru se s ním shoduje nejen Havel, ale i většina předešlých heraldických autorů. Na tomto znaku je tradičně český lev umístěn v pravé polovině a znak Slovenska v polovině levé. Hlinomaz nicméně píše, že v případě tohoto konkrétního znaku se jedná o nikdy nerealizovaný návrh z roku 1919. S příchodem federace se znovu do popředí vrací otázka, proč byl ze státního znaku vypuštěn znak Moravy. Zatímco umístění českého lva ve státním znaku nebylo téměř nikdy dotazováno nebo zpochybňováno, s moravským znakem toto nepsané pravidlo nefunguje. Hlinomaz určitou „nadvládu“ lva nad orlicí vysvětluje tím, že lev byl skutečně prvním znakem českých králů. Z toho se později vyvinul hlavní znak zemí Koruny české. S postupem času v symbolu lva narůstal význam národní, ovšem na úkor klesajícího významu moravské orlice. Ta jako taková je, podle Hlinomaze, nejčastěji interpretována jako odvozenina od orlice přemyslovské, červeno-stříbrně šachované podle českého znaku.⁶⁹ Ačkoliv Morava vždy jazykově spadala pod český prostor, co se jazyka týče, její obyvatelé se vždy považovali za samostatné, a právě proto

---

⁶⁷ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 381.

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 382 - 383.

se dožadovali zastoupení ve státním znaku. Tento požadavek pramení ve středověku, kdy Morava byla samosprávnou jednotkou.⁷⁰ Zemská symbolika je ovšem přenášena do symboliky národní – jako je tomu v případě Slovenska – a z tohoto hlediska spadá Morava do českých zemí. Podle populárního názoru ji tedy není nutno zahrnovat do znaku jinak než český lvem.

Prohřešky vůči heraldické správnosti a budoucí podoba znaků

Dle Hlinomaze nebyl „prohřešků proti heraldické kurtoazii“⁷¹ uštědřen ani současný státní znak, ani jeho předchůdci – jmenovitě prozatímní znak z roku 1919 a všechny tři znaky ČSR. Korunky zdobící figury byly přejmenovány na čelenky a perisonium namísto klasických liliových výběžků neslo lipové listy. Přitom je, „...podle názoru většiny heraldiků figura českého královského lva se svou korunkou neměnná.“⁷² Koruna symbolizuje stát, nikoliv režim. Jak již bylo zmíněno dříve, státní znak nelze v žádném případě používat právě k akcentaci jakéhokoliv režimu na úkor státního zřízení. Stylistice samotného lva se často nesprávně měnila, většinou v návaznosti na změnu politického systému.

Dalším objektem autorovy kritiky je umístění slovenského znaku, jmenovitě jeho umístění na srdečním štítu na hrudi českého lva. Toto řešení bylo přijato z malého znaku ČSR.⁷³ Jak Hlinomaz dále vysvětluje, v tomto případě se může jednat pouze o misinterpretaci onoho štítu; odkazuje na znak z 18. století, kdy se na „hrudi císařského dvouhlavého orla nachází srdeční štítek s českým lvem, kolem něhož je Řád zlatého rouna.“⁷⁴ V tomto případě nebyla poloha českého znaku na prsou císařského orla interpretována jako nadvláda Čech. Špatná interpretace hrudního štítu rovněž souvisí s chybným blasonováním. Nutné je vždy nejprve blasonovat první erbovní figuru, srdeční štítek vždy až po ní.

---

⁷⁰ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 385.

⁷¹ Tamtéž

⁷² Tamtéž

⁷³ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 386.

⁷⁴ Tamtéž

Znak z roku 1960 byl redukován o znak Moravy a Slezska (rovněž Zakarpatské Ukrajiny), dle Hlinomaze nejspíše v návaznosti na název státu, stejně jako na malý znak ČSR. Národní hledisko je v tomto znaku důležitější než teritoriální, což oprávněně vzbuzuje nelibost obyvatel Moravy, popřípadě Slezska.

Poslední bod svého návrhu Hlinomaz věnoval možné budoucí podobě státních znaků, protože si byl vědom pravděpodobnosti jejich změny spolu se změnou Ústavy.⁷⁵ Domnívá se, že kamenem úrazu jednání o novém státním znaku by mohly být generační neshody mezi heraldiky. Současný státní znak se do podvědomí dostal natolik, že k jeho případné změně by bylo důležité přistupovat náležitě opatrně, nejen za přítomnosti heraldických odborníků a historiků, ale rovněž neopomenout veřejné mínění a finanční stránku celé věci.

---

⁷⁵ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*. In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*. s. 388 - 399.

4. Expertní porada 5. února 1990

V návaznosti na lednový návrh prezidenta Havla bylo nutno udělat další krok, který by se státním symbolům a jejich problematice věnoval ještě hlouběji, tentokrát s povolanějším publikem. Za tímto účelem se prezident republiky rozhodl sestavit skupinu odborníků, jejímž úkolem bylo prodiskutovat navržené symboly a rozhodnout, které z nich se k reprezentaci ČSFR hodí ze všech nejlépe nejen z estetického, ale především heraldického hlediska.

Do komise byli povoláni následující pražští odborníci reprezentující českou část České republiky: PhDr. Rostislav Nový, tehdy odborný asistent katedry archivnictví a pomocných věd historických filosofické fakulty Univerzity Karlovy; Dr. Vladimír Růžek z řízení archivnictví Ministerstva vnitra a životního prostředí České republiky; Dr. Pavel Pokorný z archivu Národního muzea v Praze; Dr. Zbyšek Svoboda z Vojenského historického ústavu; Milan Hlinomaz ze Státního ústředního archivu; výtvarník Jan Skalník; Dr. František Skřivánek ze Státního stavu památkové péče a ochrany přírody a akademik Josef Macek. Brněnské a tedy moravské experty v komisi zastupovali Dr. Tomáš Krejčík z numismatického oddělení Moravského zemského muzea a Dr. Jiří Bílý z katedry dějin státu a práva právnické fakulty Masarykovy univerzity. Olomouckým odborníkem byl jmenován Jiří Louda, heraldik a výtvarník. Dr. Karel Müller, ředitel Státního oblastního archivu v Opavě, Dr. Tomáš Grim z geodezie Opava a Dr. Jiří Urbanec z Památníku Petra Bezruče. Tři poslední zároveň reprezentovali Opavu a tím pádem slezskou část republiky.

Slovenskou část komise reprezentovali profesor PhDr. Jozef Novák z Filosofické fakulty Univerzity Palackého; Dr. Ladislav Vrtel' z odboru archivnictví Ministerstva vnitra a životního prostředí Slovenské republiky, heraldik Ing. Zdenko Alexy; Dr. Leon Sokolovský z filosofické fakulty Univerzity Komenského, Dr. Roman Zelenay, všichni z Bratislavy. Členem expertů byl také Zdeněk Jičínský, předseda Federálního shromáždění, který celou poradu započal a po celou dobu vedl.⁷⁶

První expertní porada byla svolána na 5. únor roku 1990, nedlouho po prezidentově návrhu a parlamentní diskuzi věnovaným stejné problematice. Odborné

---

⁷⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku.*

schůzi také předcházet návrh Milana Hlinomaze na sestavení komise dostatečně oprávněné pro diskutování něčeho tak závažného a reprezentujícího, jako je státní znak a státní symboly vůbec. Jak Hlinomaz ve svém návrhu uvádí, je rovněž důležité neopomíjet názor veřejnosti, neboť v minulosti - jmenovitě v roce 1960 – se právě občané ostře vymezovali vůči stávajícímu státnímu znaku.

Průběh jednání

Místopředseda Zdeněk Jičínský na poradě promluvil jako první. Po uvítání všech zúčastněných otevřel diskusi odkazem na prezidentský návrh. Státní znak musí být přijat jako zákon Federálního shromáždění.⁷⁷ Nemusí nicméně dojít ke schválení návrhu předloženého prezidentem Havlem; důvodem ke svolání odborníků byla jejich orientovanost v tématu a schopnost zodpovědně rozhodnout o vhodné podobě státního znaku. Proto by se svolání neměli vyjadřovat jen k domnělé správnosti návrhů, nýbrž i zároveň vyložit vlastní názor na možnou podobu znaku.

Jičínský také formuloval čtyři zásady, které tvoření znaku musí doprovázet. Podle první je nutné vycházet z historicky-právního principu⁷⁸, protože je to výraz suverenity. „Proto přichází v úvahu znak českého království, moravského markrabství, slezských knížectví, uherského království, respektive slovenského státu.“⁷⁹ Dle druhé zásady by neměly být znaky republik tvořeny podle státoprávního uspořádání, neboť to bude změněno ústavou, ale jejich tvoření by mělo být analogií ke tvoření znaku Československé republiky. Tato zásada vznikla hlavně proto, že podle Jičínského by státní znak neměl být věcí krátkodobého trvání, nýbrž by měl danou zemi reprezentovat desetiletí. Třetí zásadou je nutnost vyjádření historicko-politického vývoje daného státu – potřeba akcentovat historické pozadí, na které nový znak navazuje. Poslední, čtvrtou zásadou je potom potřeba porušení hierarchie jednotlivých znakových znamení, což jde ruku v ruce s prezidentským návrhem.⁸⁰ Zároveň si podle

---

⁷⁷ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 2/2.

⁷⁸ Každý stát má právo užívat znaků svých předchůdců a zároveň si svůj nový znak zvolit.

⁷⁹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 2/2.

⁸⁰ Zde lze nalézt paralelu rovněž k Hlinomazovu návrhu a jeho poznámce o srdečním štítku – z historického hlediska není poloha na něm znakem podřízenosti.

Jičínského Morava postavení na státním znaku zaslouží, k čemuž se v pozdějších fázích diskuse vyjadřují i další zúčastnění.

Co se znaku Slovenska týče, Jičínský měl za to, že trojvrší je správnou cestou. Svou domněnku odůvodňoval tím, jak bylo již řečeno, nemělo by se jednat o znaky národní, nýbrž ty spjaté s historií dané země. Kde se nachází Slovensko se svým tradičním znakem je jasné, ovšem vstupuje na scénu komplikovanější znak České republiky.⁸¹ Zatímco v dřívějším znaku byla Morava jasně akcentována, v republikovém znaku se vůbec nevyskytuje. Moravě by však měl být věnován i ve znaku republikovém dostatečný prostor, protože jak Jičínský zmínil, je důležitým centrem pro vývoj samotného českého státu.⁸² Stejně jako Morava si místo na státním znaku zaslouží i Slezsko.

Zde na povrch vystoupil omyl, kterého se nejspíše dopustila Prezidentská kancelář. Heraldik Jiří Louda předložil návrh, o který byl požádán, ten byl ale chybně interpretován. Loudův návrh se týkal znaku malého, bylo k němu ale přistupováno jako k návrhu znaku velkého. Proto do něj byla přidána moravská orlice. Louda by býval do velkého znaku zahrnul i „ostatní historické země Čech a Moravy.“⁸³

Profesor Nový z Filosofické fakulty promluvil za historiky z Prahy, Bratislavy a Brna. Podle něj, stejně jako odborníků, kteří jej pověřili k tlumočení jejich názoru, není možné se otázkou státního znaku zabývat jen krátkodobě. Protože samotný znak bude mít dlouhodobého trvání je nutno se této tématice věnovat pečlivě a neopomíjet ani její finanční stránku⁸⁴. Dalším problémem byl fakt, že „státní znak je do jisté míry závislý na vyřešení a schválení znaků obou republik,“⁸⁵ přičemž tím by měla být pověřená větší skupina odborníků než tato. Zároveň by podle nich neměl být do znaku zahrnut znak Velké Moravy z toho důvodu, že heraldika v té době neexistovala a také nelze doložit souvislost mezi Velkou Moravou a slovenským národem. Mezi touhou vložit znak Velké Moravy do aktuálního znaku a odkazování pavézy jako výhradně

---

⁸¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 2/3.

⁸² Tamtéž

⁸³ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 2/4.

⁸⁴ Především proto, že při odhlasování dvojího znaku by mohla být značně nezanedbatelná.

⁸⁵ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 2/5.

husitského znaku existuje paralela, která je v obou případech archaická. Tato skupina historiků se domnívala, že není potřeba znak překombinovat ale raději na něm vyobrazit jen základní znaky obou republik. Jejich třetím stanoviskem bylo umístění znaku Moravy a Slezska jen na znak České republiky nikoliv na znak federativní. Slovenská strana rovněž nechtěla a neměla v plánu rozhodovat o znaku České republiky a tím pádem zasahovat do vnitřních záležitostí Čechů.

Růžek z Ministerstva vnitra vnesl podnět základních státoporných principů, tj. myšlenky jednoty státu, federativního uspořádání státu a zároveň „respektu k historickým tradicím jednotlivých zemí a jejich heraldické symbolice“.⁸⁶ Proto na rozdíl od toho jak tomu bylo dosud, nelze vyřešit stávající situaci jediným znakem.

Obecné mínění heraldiků a historiků se naklánílo k možnosti, respektive přímo nutnosti vyobrazit na státním znaku Moravu i Slezsko. Nicméně není důvod vyobrazovat je na federativním znaku, ale pouze na samostatném znaku České republiky, zatímco „ve velkém znaku by měly nalézt místo všechny státoporné republikové i zemské části našeho státu“.⁸⁷ Růžek se dále vyjadřoval k budoucí podobě malého znaku, protože na rozdíl od znaku velkého s ním veřejnost přicházejí do každodenního kontaktu. Velký znak bývá vystavován převážně při slavnostních příležitostech, je vyobrazen na rádech a vyznamenáních, neb na státních hranicích.⁸⁸ Malý znak potom bývá vyobrazován na bankovkách, státopkách, mincích nebo cenných papírech.⁸⁹

Růžek se rovněž přiklonil k návratu k malému znaku z roku 1920 a to hned z několika důvodů. Prvním z nich bylo povědomí, které si znak vybudoval u občanů obou republik. Růžek ve svém projevu odkazoval na revoluční rok 1989, kdy již zmínovaný znak zdobil transparency demonstrujících. Zároveň vznikl z popudu komise, z prozatímního znak republiky. Dalším bodem mluvícím podle Růžka pro návrat ke znaku z roku 1920 byl fakt, že ač by bylo snadné domnívat se, že znakem z roku 1960 byl tento zrušen, není tomu tak. Kontroverzní socialistický znak byl diktován politickou ideologií, aniž by zavrhl svého předchůdce. Tento znak je rovněž, jak Růžek tvrdil,

---

⁸⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 3/4.

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ ZÁKON Č. 115/1990 Sb. *Zákon o používání státních symbolů České a Slovenské Federativní Republiky*. [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-115>.

⁸⁹ Tamtéž

perfektním vyobrazením federace a to právě díky kombinace českého lva se slovenským trojvrším. Heraldicky správná varianta, znak polcený, potom nevystihuje federativní spojení obou republik tolik jako právě malý znak, kde je slovenský znak umístěný na srdečním štítu českého lva. V dalším bodě se Růžek věnoval skutečnosti, že právě umístění slovenského znaku na srdečním štítu lva je často chybně interpretováno jako podřízenost Slovenské republiky Čechům. Jedná se o všem o „... nedorozumění vyplývající z opomenutí skutečnosti, že na státní republikovou heraldiku nelze mechanicky aplikovat pravidla státní monarchické heraldiky.“⁹⁰ Heraldika republiková má k vyobrazování skutečnosti logicky jiný aparát než monarchistická. Proto je v té republikové je umístění znaku Slovenska na hrudi lva čestným, nikoliv nadřazeným postavením. Růžkův další bod úzce souvisel s předchozím – fakt, že štítek je menší než tělo lva v žádném případě nelze interpretovat jako jeho méněcennost. Toto vyhodnocení je dle Růžka laické a heraldicky naprosto nesprávné. Lev ve spojení se štítkem perfektně vystihuje název „Československo“, díky kombinací obou státních znaků. V posledním bodě Růžek vyjádřil svou domněnku, že malý znak z roku 1920 je známý i v zahraničí, což je jen dalším důvodem proč se k němu vrátit.⁹¹

Dr. Pokorný z Národního muzea odkazuje na fakt z prezidentova projevu – znak republiky a federace nejsou znak malý a velký, proto je nutné uvažovat o dvou rovinách. O znaku federace a dvou znacích jednotlivých republik. Znak federace je ovšem znakem obou republik a proto by měl vyjadřovat spojení dvou národů.⁹² Státní znak proto musel být složen ze znaků obou národů. Zde rovněž poprvé vyvstává otázka čtvrcení, případného polcení znaku. Dr. Pokorný se přiklání k názoru, že polcení je praktičtější s ohledem na budoucí miniaturizaci znaku. Zároveň považoval za nutné zmínit, že čtvrcení je „nejstarší znakovou heraldickou kombinací v našich podmínkách.“⁹³ Proto se nejedná pouze o estetické hledisko.

Na Dr. Pokorného navázal Dr. Skřivánek. Jak sám řekl, téměř bezvýhradně s ním souhlasí. Alianci mezi Čechy a Slováky nicméně přirovnal k manželství, které

---

⁹⁰ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 3/4.

⁹¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 3/5.

⁹² Tamtéž

⁹³ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 3/7.

je, respektive by mělo být vztahem rovnocenným. Proto ve svém projevu vyjádřil, že jediný znak připadající v úvahu je polcený, nebo čtvrcený, nikoliv položení jednoho znaku na druhý. Interpretace takto koncipovaného znaku podle něj může totiž působit zavádějícím dojmem. Zároveň byl názoru, že akcentace moravské orlice je ahistorická a nepatřičná.

Dalším, kdo na schůzi vyjádřil svůj názor, byl Ing. Alexy. Jeho návrh stočil debatu o znaku více politickým směrem. Slovenská strana podle něj s návrhem znaku Slovenské republiky bez výhrad souhlasila, nicméně měla za to, že není v kompetenci Čechů rozhodovat o podobě státního znaku Slováků. Zároveň dle něj Slovenská republika uvítá čtvrcený štít se znaky obou republik zastoupenými dvakrát. Nesouhlasil ovšem s možností umístění znaku Moravy do středu štítu. Její případné vyobrazení na Českém znaku potom Slovensku nepřísluší soudit.⁹⁴

Louda problematiku polcení znaku vztáhl k historické paralele mimo hranice federace. Jak již bylo zmíněno dříve v diskuzi, ne všechny země mají na heraldiku a její problematiku stejný náhled. Jako příklad zde Louda uvádí Anglii, která měla čtvrcený znak, v němž v jedné čtvrtině byla zastoupená každá ze zemí. Zároveň měla ale každá svou vlastní samosprávu a parlament. Proto by polcení federativního znaku mohlo působit dojmem, že je parlament i samospráva rozdělena.⁹⁵

Krejčík, jako jeden ze zastupitelů Moravy, vyjádřil jménem všech krajanů potěšení nad faktem, že se uvažuje o zařazení Moravy do státního znaku. Rovněž souhlasil s tím, že má tento znak opodstatnění pouze ve znaku České republiky, nikoliv ve znaku federativním. Co se českého lva týče, podle Krejčíka není ideálním zastoupení celé republiky, protože jak bylo již zmíněno, není dostatečnou reprezentací pro Moravu.

Dr. Müller zastupující Slezsko se naopak přikláněl k názoru, že Čechy dostatečně zastupuje lev, protože dříve český lev nezastupoval pouze Čechy, ale celé Země koruny české.⁹⁶ Znaky Moravy a Slezska by se potom měly uplatnit pouze ve znaku České

---

⁹⁴ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 4/1.

⁹⁵ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 6/2 – 6/3.

⁹⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 6/4.

republiky. Müller si přál, aby v případě zastoupení slezské orlice ve znaku České republiky šlo o orlici černou se stříbrným perisoniem⁹⁷ ve zlatém poli a s korunou.⁹⁸

Urbanec, rovněž zástupce Slezska, sice s uvedeným návrhem souhlasil, nicméně považoval trvající vynechávání Slezska nejen z názvu krajů (Slezsko a severní Morava by se podle něj měly nazývat souhrnným názvem „Slezskomoravský“ kraj⁹⁹) za jasnou diskriminaci. Slezané se, podle jeho slov, vůči tomuto ignorování Slezska hodlají ohradit. Z toho důvodu, pokud bude-li v národním znaku orlice moravská, je nezbytně nutné vyobrazit i slezskou.

Sokolovský se naproti tomu vyjádřil proti čtvrcenému štítu. Podle jeho mínění Českou stranu dostatečně zastupuje dvouocasý lev, stejně jako Slovenskou dvojkříž na trojvrší a „neexistuje důvod, aby tyto symboly musely být multiplikované, například v podobě čtvrceného štítu.“¹⁰⁰ Dalším důvodem k zamítnutí takového dělení štítu byl fakt, že při grafickém zpracování, jakým čtvrcení je, dochází k deformaci nejen Slovenského znaku, ale i českého lva, což je zbytečné. Polcený znak je tak nejsnazším řešením, který podle Sokolovského vystihuje přesně to, co vystihovat má. Federativní vztah České a Slovenské republiky.¹⁰¹ Zároveň Sokolovský prohlásil, že se s jeho názorem shoduje většina Slovenská veřejnost – odborná i neodborná. Názor veřejnosti přitom není radno podceňovat; vždyť ona bude primárním „konzumentem“ nového státního znaku. Místopředseda Jičínský se Sokolovským souhlasil a znovu v návaznosti na něj vyzdvihl nutnost akcentace právě státnosti.

Svoboda z Vojenského muzea vnesl do diskuze nutnost zaměřit se namísto znakových detailů na mechaniku a systém, se kterými se znak tvoří. Oba národy se prozatím byly schopné shodnout na republikových znacích, nicméně znak federace

---

⁹⁷ Páska (pružina, pružec) přes prsa ptáka (zpravidla orlice či orla) dosahující až do křídel, ve tvaru vzhůru obráceného půlměsíce (někdy s křížkem uprostřed na horní hraně) a zakončené po stranách jetelovým trojlistem (Hlinomaz, s. 315.).

⁹⁸ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 7/1.

⁹⁹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 7/2.

¹⁰⁰ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 7/4.

¹⁰¹ Tamtéž

je stále nejasný. Zároveň by podle Svobody bylo možné upustit od tak častého používání státního znaku, na který je národ navyklý doposud.¹⁰²

Profesor Jozef Novák vyjádřil názor Slováků. Ti předpokládali návaznost na malý státní znak z roku 1920, stejně jako Dr. Růžek před nimi. Negativně se vyjádřil vůči podobě znaku roku 1960. Rovněž vyslovil lítost nad zavržením jím již zmíněného znaku první republiky. Dle jeho slov je to znak „jednoduchý, umělecky působivý, lehký zapamatovatelný a celosvětově známý.“¹⁰³ Profesor Novák nebyl prvním, kdo apeloval právě na známost znaku v zahraničí; podobně se před ním vyjádřil již Dr. Růžek, se kterým se tímto shodl již ve dvou bodech. Novák se rovněž ohradil vůči čtvrcení znaku, stejně jako vůči spojovníku v názvu federace. Jak sám řekl, pěstovat a zachovávat tradice je nezbytně nutné pro fungování státu.¹⁰⁴ Novák taktéž prorokoval vlažné přijetí znaku, ať už jeho podoba bude jakákoliv. Každý z národů podle něj bude mít vřelý vztah jedině ke své, tedy národní části znaku.

Dr. Grim se, v návaznosti na Dr. Pokorného, znovu vrátil k problematice Slezska a Velké Moravy a jejich zastoupení ve státním znaku. Slezsko si své místo bezpochyby zaslouží, neb bylo jednou z historicky nejvyspělejších zemí České koruny. Velká Morava, čímž navazuje na několikero svých kolegů, naproti tomu nemá jasnou historii a proto je moravská orlice do znaku jen těžko aplikovatelná. Rovněž se, stejně jako jeho předchůdci, přiklání k půlenému štítu. Ač jiní namítali, že hrudní štítek není vyjádřením podřízení, Dr. Grim s danou ideou nesouhlasil; půlení je v tomto případě formou nejlépe vyjadřující federativnost státu. Jako první se vyjádřil k podobě štítu, který by podle něj měl být francouzský, nikoliv španělský, z grafických důvodů.¹⁰⁵

Milan Hlinomaz považoval názor Dr. Müllera za ten nejsprávnější. Podle něj byla snaha ustanovit státní znak ještě před státoprávním uspořádáním republiky špatným krokem. Zcela jednoznačně je nutné se rozhodovat až „... bude-li zachován princip národní československé federace, nebo bude-li prosazena trojfederace spolu

---

¹⁰² Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 8/4.

¹⁰³ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 8/7.

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 9/1.

s Moravou.¹⁰⁶ Stranou znaku federace se Hlinomaz příliš nevyjádřil. Slovenský znak měl, podle něj oproti českému nespornou výhodu v tom že se kryje se svým národním pojetím. Český znak je komplikován faktem, že jsou Čechy rozděleny do tří teritoriálních celků.¹⁰⁷ Zároveň je podle Hlinomaze nesmírně obtížná realizace dvoustupňového uspořádání znaků. Znak musí být nejen (a především) heraldicky správný, ale zároveň je nutné formálně ošetřit náležitosti používání obou jeho podob. Hlinomaz rovněž vyjádřil potřebu stanovit mluvčího celé heraldické komise. Na to místopředseda Jičínský reagoval jasně – mluvčího není potřeba stanovovat. Hlavním důvodem tohoto Jičínského rozhodnutí byl fakt, že komise jedná jako těleso, nikoliv jako jednotlivci. Navíc byla odbornická komise pouze poradním orgánem Federálního shromáždění; stanoviska dávala k dispozici, avšak neodhlasovávala.

Akademik Macek odsouhlasil znak Slovenska – podle něj nebyl nejmenší důvod ho jakkoliv obměňovat. Sporný je znak České republiky, ale jen z výtvarného nebo estetického hlediska. Zajímavou částí Mackova projevu byla zmínka o čtvrcení, které bylo doposud v diskuzi jednou z nejčastěji adresovaných nejasností. Jak Macek zmínil, většina se prozatím vyjádřila proti čtvrcení, což je v rozporu s původním návrhem.¹⁰⁸

Ing. Alexy se navrátil k problematice miniaturizace. Jedná se o vážný faktor, který není radno jakkoliv přehlížet či podceňovat. Přetlumočil také stanovisko Slovenské národní rady – velký znak federace bude používán vrcholnými státními a ústředními orgány federace, stejně jako výkonnými orgány federálních ministerstev¹⁰⁹, nikým dalším. Ve většině případů se v budoucnu bude operovat s jeho malou podobou. Alexyho návrh ovšem Macek kontroval připomínkou, že v kompetenci komise není zaobírat se použitím znaku, ale jeho podobou.

Dr. Vrteř byl toho názoru, že federativnost ČSR je heraldicky snadno vyjádřitelná. Stačí oběma národním znakům poskytnout ve státním znaku shodně velkou plochu. Opět zmínil jasnost znaku Slovenské republiky; na české straně musí dojít k souladu mezi

---

¹⁰⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 9/2.

¹⁰⁷ Přičemž je nutno brát v potaz také fakt, že podle mediální reflexe se část Moravanů považuje za etnikum, nemající s Čechy, kromě sdíleného území, nic společného.

¹⁰⁸ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. 11/1.

¹⁰⁹ Armáda, celní správa, bankovky a mince, federální správa pasů a víz.

Čechy a Moravany, popřípadě i Slezany. Urbanec ještě dodal, že nedojde-li v komisi ke konsenzu, bude nutno nechat definitivní závěr jednání až do nové Ústavy.

Východiska porady expertní komise

Ačkoliv se expertní komise v některých věcech nebyla s to shodnout, názor na znak federace byl stanoviskem relativně uceleným mezi všemi přítomnými. V řadách shromážděných došlo ke konsenzu právě ohledně této podoby: federativní znak bude položen na francouzský štít, který se hodí ke čtvrcení znaku; v prvním a čtvrtém poli bude umístěn český dvouocasý lev, ve druhém a třetím dvojité stříbrný kříž na modrém trojvrší.¹¹⁰ Čtvrcení samotné bylo rovněž jedním z bodů, na kterém se experti i přes neshody nakonec byli schopni ustálit. Hlavním důvodem proč čtvrcení dostalo přednost před polcením, je že v polceném štítu by došlo ke snadné deformaci heraldických figur.¹¹¹ Zároveň by takto dělený znak mohl až příliš připomínat znak Maďarska, který je rovněž polcený a zpoła tvořený dvojitým křížem.¹¹²

Kromě znaku federativního byly ustáleny i znaky republikové. Pro Českou republiku měly vzniknout znaky dva, velký a malý. Často ovšem vyvstávala otázka, není-li jejich existence zbytečným „velikášstvím.“¹¹³ Přes tyto drobné neshody byly přesto odsouhlaseny znaky dva. Velký měl, jako odezva na názory mnohých, zahrnout do čtvrceného štítu Čechy, Moravu i Slezsko a malý potom vyobrazit klasického českého lva. Ten sice nebyl, především podle Moravanů a Slezanů dostatečnou reprezentací celé republiky pro velký znak, jeho výmluvnost ovšem na malý stačila. Slovenskou republiku zastupoval dvojitý stříbrný kříž na modrém trojvrší položený na gotický štít.¹¹⁴ Spolu se státními znaky byla rovněž schválena i standarta prezidenta republiky a podoba státní vlajky.

---

¹¹⁰ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. Nečíslováno.

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² SVOBODA, Zbyšek. *Československá státní a vojenská symbolika*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991. ISBN 80-85469-03-0. s. 54.

¹¹³ SVOBODA, Zbyšek. *Československá státní a vojenská symbolika*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991. ISBN 80-85469-03-0. s. 56.

¹¹⁴ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. Nečíslováno.

Připomínky k návrhu českých státních symbolů

Odborníci svolaní k problematice se po dlouhé debatě sice shodli na jednotné realizaci nových státních znaků, to ovšem neznamenalo, že onen konsenzus byl naprosto bezvýhradný. Heraldici samozřejmě byli schopni postřehnout i detaily, které by laickému oku snadno unikly, a proto se k těmto během únorové porady vyjádřili. Tyto grafické nesrovnalosti bylo nutné opravit k výtvarnické a heraldické správnosti tak, aby byly shodné s blasonem znaků.¹¹⁵ Ten byl totiž na rozdíl od grafické stránky správný. Výčet prohrěšků proti grafické správnosti je poměrně obsáhlý, a proto v této práci uvedu jen ty nerelevantnější z nich.

Český lev měl ocas příliš blízko tělu, a proto bylo nutné umístit jej do osy. Navržené tlapy přitom nejsou z heraldického hlediska lví, ale dračí.¹¹⁶ Lví genitálie zároveň musí být od jeho těla odděleny linkou.¹¹⁷ Moravská orlice rovněž nebyla umístěna v ose. Podle heraldických pravidel musí být její perutě shodné v šířce a délce per a její tělo musí být pravidelné, stejně jako šachování. Bylo nutné opravit úhel nasazení nohou a pařátů – stejně jako orlici slezské jí nohy nesmí růst z ocasu. Slezská orlice dále musí mít přesné perisonium; křížek o něco vyšší a nasazení jetelových trojlístků slabší.¹¹⁸ S přihlédnutím ke znaku Slovenské republiky bylo rovněž doporučeno ponechat znak České republiky v gotickém štítě. Tomuto požadavku nebylo vyhověno, jak je blíže rozebráno v závěrečné kapitole práce.

---

¹¹⁵ SVOBODA, Zbyšek. *Československá státní a vojenská symbolika*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991. ISBN 80-85469-03-0. s. 56.

¹¹⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*. Nečíslováno.

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Tamtéž

5. Vývoj státního znaku od roku 1990 do současnosti

Nový znak Československé federativní republiky byl Federálním shromážděním odhlasován dne 20. dubna 1990 společně se zákonem o ostatních státních symbolech.¹¹⁹ Mezi poradou odborníků popsanou ve třetí kapitole práce a hlasováním ovšem vznikla dvouměsíční prodleva. Ta byla způsobena souběžně probíhajícím jednáním o novém názvu státu, který byl zařazen do stejného zákona.¹²⁰ Znak byl blasonován následovně: „Státní znak České a Slovenské Federativní Republiky tvoří čtvrcený štít, ve kterém v prvním a čtvrtém červeném poli je stříbrný dvouocasý řvoucí lev ve skoku vpravo hledící, se zlatými drápy, zlatým vyplazeným jazykem a zlatou heraldickou korunou. Ve druhém a třetím červeném poli je stříbrný dvojité kříž vztyčený na středním vyvýšeném vršku modrého trojvrší. Čtvrcení znaku je vyznačeno stříbrnou linkou.“¹²¹

Federální znak byl nakonec položen na francouzský štít, stejně jako velký i malý znak České republiky. To ovšem bylo v rozporu se štítem gotickým, na který byl umístěn znak Slovenské republiky, a to kvůli heraldickému pravidlu, které říká že „systém znaků, kterým znaky ČSFR, České republiky a Slovenské republiky bezesporu jsou, má mít štíty stejného typu.“¹²² Přesto byl rozdíl ve štítech zachován.

Rozpad Československé federativní republiky

Ačkoliv představitelé České i Slovenské republiky našli, alespoň co se státního znaku federace týče, společnou cestu, nebylo možné odmyslet si celou řadu neshod ve sdílené minulosti. Veškeré konflikty mezi oběma národy vykrystalizovaly v rozdělení federace na dvě samostatné republiky. Důvody rozpadu Československé federativní republiky byly především politického rázu. Pověstnou poslední kapkou do číše plné konfliktů tak mohly být parlamentní volby do Federálního shromáždění

---

¹¹⁹ ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-51-6. s. 774.

¹²⁰ SVOBODA, Zbyšek. *Československá státní a vojenská symbolika*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991. ISBN 80-85469-03-0. s. 58.

¹²¹ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Historie státního znaku*. [online]. [cit. 2017-12-02]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-statniho-znaku/statni-znak-ceske-republiky--jeho-predchudci-a-soucasna-podoba-43755/>.

¹²² SVOBODA, SVOBODA, Zbyšek. *Československá státní a vojenská symbolika*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991. ISBN 80-85469-03-0. s. 57.

(ČNR a SNR)¹²³ probíhající 5. – 6. června 1992,¹²⁴ respektive jejich rozporuplné výsledky. V české části federace ve volbách zvítězila pravicově orientovaná Občanská demokratická strana, která se rozhodla spojit s Křesťanskou demokratickou stranou.¹²⁵ Společně s dalšími dvěma demokratickými stranami vytvořily tyto strany v České republice vládní seskupení.¹²⁶ Na slovenské straně se však vedení ujala levice, jmenovitě Hnutí za demokratické Slovensko (reprezentovaná Vladimírem Mečiarom) a Strana demokratické levice.¹²⁷ Vítězným stranám se nepodařilo sestavit funkční vládu, ať už kvůli diametrálně odlišným programům a ideologiím, pro nevoli všech zúčastněných nebo z jiných důvodů.

Další politickou překážkou, která signalizovala blížící se rozpad československé federace, byla nepodařená volba prezidenta Havla v témže roce. Konkrétně k ní došlo, respektive nedošlo, 3. července. „Bylo to poprvé v historii Československa, kdy nebyl prezident zvolen.“¹²⁸

Po zdoluhavých politických peripetiích došlo 23. července v Bratislavě k dohodě o zániku československé federace¹²⁹, 27. listopadu potom k celorepublikovému schválení návrhu.¹³⁰ 25. listopadu 1992 bylo Federálním shromážděním rozhodnuto o zániku Československa, ke kterému mělo dojít k 31. prosinci téhož roku.¹³¹ Český parlament schválil ústavu samostatného českého státu o tři týdny později, 16. prosince.¹³² 1. ledna 1993 se tak Česká republika stala samostatným státem, a přestala tak se Slovenskou republikou sdílet nejen státní uspořádání, ale i státní znak.

---

¹²³ ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1998. 786. ISBN 80-85983-51-6. s. 774.

¹²⁴ BĚLINA, Pavel. *Dějiny zemí Koruny české II*. 3. vyd. Praha: Paseka, 1995. ISBN 80-7185-006-3. s. 315.

¹²⁵ BĚLINA, Pavel. *Dějiny zemí Koruny české II*. 3. vyd. Praha: Paseka, 1995. ISBN 80-7185-006-3. s. 316.

¹²⁶ Tamtéž

¹²⁷ BĚLINA, Pavel. *Dějiny zemí Koruny české II*. 3. vyd. Praha: Paseka, 1995. ISBN 80-7185-006-3. s. 315.

¹²⁸ ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-51-6. s. 386.

¹²⁹ ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-51-6. s. 787.

¹³⁰ ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-51-6. s. 788.

¹³¹ BĚLINA, Pavel. *Dějiny zemí Koruny české II*. 3. vyd. Praha: Paseka, 1995. ISBN 80-7185-006-3. s. 316.

¹³² Tamtéž

Se zánikem federace samozřejmě došlo i k ústavnímu zrušení společného státního znaku: „Česká republika a Slovenská republika nesmějí po zániku České a Slovenské Federativní republiky užívat státních symbolů České a Slovenské Federativní Republiky.“¹³³ Rovněž byl společně s koncem federace obou republik Českou národní radou 17. prosince 1992 vytvořen zákon, kterým si Česká republika převzala státní znaky z roku 1990 – jedinou úpravou byla záměna španělského štítu malého znaku za gotický.¹³⁴ Slovenské republice zůstal samostatný znak z roku 1990, slovensky blasonován takto: „Na červenom ranogotickom štíte dvojité strieborný kríž, vztýčený na strednom vyvýšenom vršku modrého trojvršia. Driek a ramená kríža sú na koncoch rozšírené a vábené, vrchy sú oblé.“¹³⁵

Velký a malý státní znak České republiky

Velký státní znak České republiky z roku 1990 byl totožný s jeho dnešní podobou. Při zániku federace v roce 1992 byl tento znak převzat bez jakýchkoliv změn; nebyl k nim totiž důvod. Během odborné diskuze si všichni zúčastnění zástupci České republiky vydobyli svá stanoviska. Ve znaku byl umístěn nejen tradiční český lev, ale i moravská a slezská orlice. Jak bylo již zmíněno v předešlé kapitole, znak byl umístěn na francouzském štítu, který se nejlépe hodil ke čtvrcení, aniž by jím došlo ke grafické deformaci heraldických figur. Slovní popis znaku byl následující: „Velký státní znak tvoří čtvrcený štít, v jehož prvním a čtvrtém červeném poli je stříbrný lev ve skoku se zlatou korunou a zlatou zbrojí. Ve druhém modrém poli je stříbrno-červeně šachovaná orlice se zlatou korunou a zlatou zbrojí. Ve třetím zlatém poli je černá orlice se stříbrným půlměsícem zakončeným jetelovými trojlístky a uprostřed s křížkem, se zlatou korunou a červenou zbrojí.“¹³⁶ Četnost používání

---

¹³³ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-95-3. s. 452.

¹³⁴ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Historie státního znaku*. [online]. [cit. 2017-12-02]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-statniho-znaku/statni-znak-ceske-republiky--jeho-predchudci-a-soucasna-podoba-43755/>.

¹³⁵ ŠTÁTNY ZNAK. *Úrad vlády Slovenskej republiky*. [online]. [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/7889/statny-znak.html>.

¹³⁶ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Historie státního znaku*. [online]. [cit. 2017-12-02]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-statniho-znaku/statni-znak-ceske-republiky--jeho-predchudci-a-soucasna-podoba-43755/>.

velkého znaku je, ve srovnání s malým, značně nízká. Většinou se vztahuje ke státním záležitostem.

Malý státní znak České republiky je rovněž stejný jako ten odsouhlasený v roce 1990. Blasonuje se takto: „Malý státní znak tvoří červený štít, v němž je dvouocasý lev ve skoku se zlatou korunou a zlatou zbrojí.“¹³⁷

---

¹³⁷ Tamtéž

Závěr

Symbolsy reprezentující jednotlivé země, v tomto případě Českou republiku a Slovenskou republiku, mají svou podobu i místo v historii natolik danou, že není radno je alternovat, ať už jsou důvody jakékoliv. Státní znak z roku 1960 byl dokonalým příkladem toho, že změna státních symbolů v důsledku restrukturalizace společenského (respektive politického) řádu se nemusí setkat se vřelým přijetím veřejnosti. Záměna tradičního slovenského trojvrší za „povstaleckou“ vatru a nahrazení královské koruny na hlavě českého lva pětihroutou hvězdou s sebou nepřineslo nic jiného, než nesouhlas a zatrpkllost občanů obou republik. Ke zvolení státních symbolů by proto vždy mělo být přizváno množství dostatečně kvalifikovaných a informovaných, kteří jsou při rozhodování o podobě znaku schopni uvážit všechna důležitá hlediska.

Tato práce se pokusila uceleně zmapovat vývoj státního znaku od roku 1989 do současnosti s přihlédnutím k politickým a sociálním okolnostem, na které musí být brán ohled při tvorbě či změně státního znaku. Nejkomplikovanějším faktorem při tvorbě znaku přitom povětšinou nebyl výběr jednotlivých symbolů, ale konsenzus zástupců obou stran, tj. českých a slovenských autorit. I mezi nimi nicméně docházelo k častým rozepřím, nejčastěji způsobeným slovenskými pocity méněcennosti nebo utlačování od české strany. Tyto spory se po nějaký čas dařilo vyrovnávat kompromisy, ovšem vůle k nim byla stále menší, a proto nakonec došlo k rozdělení federace na dvě samostatné republiky. I přes jejich finální rozdělení ovšem zůstaly samostatné znaky obou zemí, nerozlučně spjaty se slovenským i českým národem.

Na samotný závěr práce lze zařadit krátkou úvahu o možné podobě státních symbolů, především znaku do budoucna. V době globalizace a splývání hranic se pojmy jako „národ“ nebo „češství“ mohou snadno slévat do vyšších celků, zastřešených jinými institucemi, kterými jsou např. Evropská unie, nebo jiné evropské integrační celky. Budoucí vývoj státního znaku a jeho relevance na mezinárodním poli je tedy otázkou pro budoucí generace. Osobně se domnívám, že ač se pomyslné i skutečné hranice často rozplývají v zájmu jejich snazšího překonávání, určitá část populace bude vždy tíhnout ke svým kořenům natolik, že bude preferovat svou reprezentaci původním symbolem.

Jak dlouho si ovšem český lev udrží svou pozici jako coby symbol českého státu a národa, se dá jen s těžkostí určit, a proto nezbývá než čekat co budoucnost přinese.

Prameny a literatura

Seznam pramenů

Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – V. volební období (1986 – 1990), *Návrh prezidenta ČSSR na vydání ústavního zákona o změně názvu ČSSR a o státních symbolech Republiky Česko-slovenské*.

Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR – HLINOMAZ, M. *Návrh na složení znakové komise odborníků pro změnu československého státního znaku a znaku ČSR a podklady k řešení této problematiky*, In: *Sborník prací členů SSM státního ústředního archivu v Praze*.

Archiv Poslanecké sněmovny, fond ČNR - V. volební období (1986 – 1990), *Stanoviska heraldiků, výtvarníků zúčastněných na jednáních týkajících se přípravných prací na státním znaku*.

Seznam literatury

BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: [světská a církevní titulatura a realie]*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Libri. 1997. 459 s. ISBN 80-85983-31-1.

BĚLINA, Pavel. *Dějiny zemí Koruny české II*. 3. vyd. Praha: Paseka, 1995. 328 s. ISBN 80-7185-006-3.

ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1998. 815 s. ISBN 80-85983-51-6.

HLINOMAZ, Milan. *Vývoj československé státní symboliky v letech 1918-1990*. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR. roč. 42, č. 1. 1992. s. 81-184.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 3. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1985. 816 s.

PALIVEC, Viktor. *Heraldická symbolika*. 1. vydání. Praha: Genealogická a heraldická společnost. 1978. 129 s.

SUK Jiří: *Labyrintem revoluce. Akteři, zápletky a křižovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. PROSTOR, Praha 2003. 508 s. ISBN 978-80-7260-219-3.

SVOBODA, Zbyšek. *Československá státní a vojenská symbolika*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991. 84 s. ISBN 80-85469-03-0.

VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, 1994. 542 s. ISBN 80-85605-95-3.

VOJTÍŠEK, Václav. *Naše státní znaky (staré a nynější)*. Praha: „Vesmír“, nakladatelská a vydavatelská společnost, 1921. 94 s.

Online zdroje

17. LISTOPAD. *Sametová revoluce – krátký nástin událostí*. [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: <http://www.archiv.radio.cz/1989/17listopad/cesky.html>.

ČESKÁ TELEVIZE. *Revoluční rok 1848*. [online]. 2009 [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1144928-revolucni-rok-1848>

ČESKÁ TELEVIZE. *Volba prezidenta ČSSR Václava Havla*. [video]. 1989. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10265474929-albertov-16-00/20957223343/3570-volba-prezidenta-cssr-vaclava-havla/>.

FISHER, Rudolf. *Milan Hegar – mezi známkou a plakátem*. [online]. 30. 6. 2008. [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://www.infofila.cz/zpravodaj-4-2007-milan-hegar-mezi-znamkou-knihou-a-r-11-c-2867>.

HAVEL, Václav: *Novoroční projev*. 1990. [online]. [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=327_projevy.html&typ=HTML.

HAVEL. *Václav Havel: Životopis*. [online]. [cit. 2017-10-27]. Dostupné z: <http://www.vaclavhavel.cz/index.php?sec=1&id=1>.

HERALDICKÝ SLOVNÍK VELEBNÝ. *Heraldický slovník* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.velebny.cz/heraldicky-slovník>.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Historie státního znaku*. [online]. [cit. 2017-12-02]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-statniho-znaku/statni-znak-ceske-republiky--jeho-predchudci-a-soucasna-podoba-43755/>.

NĚMEC, Václav: *80. léta, Sametová revoluce*. [online]. [cit. 2017-28-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/80-leta-sametova-revoluce/>.

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Ústavní zákon. č. 110 ze dne 11. července 1960 o státních symbolech Československé socialistické republiky*. [online]. [cit. 2017-05-24]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html.

PODZIMKOVÁ, Dina: *Pomlčková válka: když spojovník rozděluje*. 2007. [online]. [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/historie/15-let-od-rozpadu-csfr/pomlckova-valka-kdyz-spojovnik-rozdeluje_21158.html.

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Štátny znak*. [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.vlada.gov.sk/statny-znak/>.

VLČEK, Tomáš: *Sametová revoluce 1989; listopad 1989 – některé události*. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_11.php.

VYKOUPIIL, Libor. *Ecce homo – nový znak Československé socialistické republiky*. [online]. 11. 6. 2010. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/ecce-homo-novy-znak-ceskoslovenske-socialisticke-republiky--757008?print=1.

ZÁKON Č. 115/1990 Sb. *Zákon o používání státních symbolů České a Slovenské Federativní Republiky*. [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-115>.